

W S T E P.

I. **F**ILOZOFIA Chemiczna ponieważ szczególnie przedsięwzięta 1. stosować powszechną teorię Chemii do fenomenów natury i postępowań sztuki, których daie przyczynę i skutki tłumaczy: 2. Okazać zachodzące stosunki między temi fenomenami i wzajemny ich wpływ na siebie; więc taki rodzaj Filozofii, brać potrzeba za zbiór najważniejszych prawd które Chemia odkryła,

II. Lecz żeby obić ten zbiór najważniejszych prawd Chemii, dostrzedz ich podobność i związek, zrozumieć podania służące do ich opisu; konieczną jest rzeczą, zwłaszcza zaczynającym się uczyć Chemii, wyłożyć iey zasady, albo początkowe wiadomości, na których się ta umiejętność opiera. Takowych wykład rzeczy będzie zamiarem tego wstępu.

III. Zastanowiwszy się nad tém, co się około nas dzieje w rozmaitych ciałach i przez siły naturalne; postrzegamy że te ciała nieustannym odmianom są podległe, i nigdy trwałego bytu nie mają: najstałe nawet na pozór i najsilniey opierające się ciągłym działaniom słońca, deszczów, zimna, ciepła, iakoto ogromne massy kamieni i skał, łupią się, pękają, rozrywają, i nowy na siebie

kształt biorą. Warstwy ziemi nasiękle wodą, lub stykające się z powietrzem, ciągle się odmieniają dla przytomności lub nieprzytomności wody, powietrza, meteorów i t. p. Rośliny i zwierzęta czulsze są jeszcze na te zewnętrzne działania; ciągną one w swoje pory i naczynia, różne ciecze i płyny sprężyste, które przywłasczają sobie i na własną istotę przerabiają; od takowych ciał zwiększenie ich ciężaru, wzrost i utrzymanie życia zawisło; lecz też same ciała rozlicznemi sposobami roślinom i zwierzętom szkodzą, zmniejszając lub powiększając ich siły żywotne.

IV. Te przemiany kamieni minerałów czyli istot kopalnych, to zasilenie lub osłabienie sił roślinnych i zwierzęcych, te iakieżkolwiek odmiany we wszystkich produktach natury zależące od ich wzajemnego działania, jeżeli nie pochodzą od własności fizycznych, to jest kształtu, rozciągłości, stałości, i t. p. czyli działań zewnętrznych, lecz są skutkiem wewnętrznych działań zachodzących między ostatniemi istot cząstkami; natenczas całkiem od sił chemicznych pochodzą, i do wydziału *Chimii* należą.

Stąd wypada poznać, co to jest *Chimia*, i czem się różni od wszelkich innych umiejętności naturalnych.

Dla obięcia i wytłumaczenia licznych odmian o których namieniliśmy, *Chimia* używa tylko dwóch powszechnych sposobów, któremi lubo w niewielkiej ilości, ogromne na-

tury dzieła naśladować usiłuje. Temi sposobami oznacza rodzaj i różnicę między ciałami, iako też porządek w ich składzie.

Za pomocą tych sposobów postrzega zaraz Chimik, iż wszelkie fenomena które uważa lub które sam tworzy, zależą od jakiejś siły, od natury w cząstki składające ciała wlaney; dochodzi więc prawideł téy siły, i nakoniec przez swoje doświadczenia wyprowadza w niewielkiej ilości także skutki, iakie w samey naturze uważa.

Jm daléy postępuje w tém dochodzeniu, tém bardziey przekonywa się o potrzebie i możności rozłożenia ciał naturalnych na klasy i dokładnego ich porównania między sobą.

Oznaczywszy pożytki i rozległość swéy umiejętności, wznosi się zaraz Chimik do wytłumaczenia fenomenów natury, obeymuie ich przyczyny i skutki, a co iest ieszcze wyższego, może te fenomena między sobą porównywać, oznaczać ich wzajemną zawisłość, ich związki, stosunki i podział. Ten iest iak się okaże przy końcu tego wstępu, prawdziwy zamiar Filozofii Chemiczney.

V. Z tego cośmy powiedzieli pod liczbą IV. wypada ośm rodzajów uwag, których szereg i zbiór, pierwsze początki czyli elementarne zasady Chimmii składają.

Te ośm przedmiotów, nad któremi oddzielnie w osobnych artykułach zastanawiać się będziemy, są następujące. 1. Definiocyja Chimmii. 2. Roztrząśnienie iey sposobów. 3. Natura

chemiczna ciał. 4. Attrakcja *Skupienia* 5. Attrakcja *Składu*. 6. Roboty chemiczne. 7. Rozłożenie ciał na klasy. 8. Fenomena chemiczne w naturze i onych podział.

Artykuł I. Definicja Chemii.

VI. Chemia jest umiejętność fizyczna czyli naturalna, która przez obserwacyą i doświadczenie usiłuje oznaczyć, i jakie jest wewnętrzne i wzajemne działanie ciał na siebie, i jakie są wypadki z tego działania.

VII. Abyśmy dobrze zrozumieli tę definicyą, wystawmy sobie naprzód ciała pewney wielkości, iako złożone z ciał daleko mniejszych, które trzymając się z sobą z większą lub mniejszą dzielnością składają tę wielkość. Dzieląc ciało na części, otrzymujemy mniejsze ciała we wszystkich własnościach podobne do pierwszego, różniące się tylko od niego obiętością, i przez ciągły podział możemy otrzymać tak drobne ciała, że już pod zmysły nie podpadną, czyli nie mogą być mierzone. Takowe ciała wcale albo prawie niewidzialne zowią się cząstkami ciał pierwotnymi. Rozkłada się ciało na swoje cząstki pierwotne, przez zniesienie siły wiążącej te cząstki między sobą, i stanowiącej pewną masę ciała, rozciągłość większą lub mniejszą, figurę, gęstość, i t. p.

VIII. Trudność w dzieleniu ciała, będąc w pewnym względzie miarą siły, która te